THE DAILY HEBREW JOURNAL

H. Winberg, Pres. & Gen. Mgr.
The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario
PUBLISHED BY
— CANADIAN JEWISH PUBLISHING CO., LTD. —
251 - 253 Queen Street West Telephone Adelaide 3967
Subscription Rates $5.00 Per Year
Single Copy — 2 Cents

Entered as Second Class Mail Matter at C.P.O. Toronto Ontario
January 22nd. 1913

בראווא אידישע „ניוס-באים"

בראווא אידישע ניוס - באים — איהר מעגט זיין א ביישפיעל פאר פיעלע פון אונז, ווייל איהר האט געצייגט א ביישפיעל, ווי אזוי מען דארף פארטיידיגען די אידישע עהרע, דעם אידישען כבוד.

"ניוס - באים". אין דאך האבען זיי די עהרע אין מעהר אונגע־זעהענע טראגנטאר אידען יעצט געלערנט א לעקציע, ווי אזוי די אידישע עהרע קען פארטיידיגט ווערען.

זינט עטליכע יאהר האט זיך א טייל פון דער קאנאדער פרעסע מתקנא געווען אין דער הוסישער, יענע פרעסע, וועלכע איז געווי־זען אין דעם שטיק פון דער "נאוואיע וועלט" אין זייערע ארויסגעבער אין רעדאקטארען האבען געהאפט דייך צו ווערען אויף דעם השבון פון דיע־זער אידען - שנאה. א סך צייטונגען האבען זיך איינקגעלאזען אויף דיע־זען וועג. אין צוזאמען מיט אלע אנדערע האט זיך אויך נאכגעשלעפט די הינע וואכען - צייטונג "דזשעק קענאק".

א רייהע פון אטאקעס אויף אידען האבען זיך מיט מאנאהל באוויזען אין יענעם ארגאן, איין מאהל האט מען אטאקירט אידען, אז זיי ערפיהלען נים זייער מלחמה - פליכט. א צווייטען מאל האט מען געהאט פרעטע־ציעס, חלמאי אידען האבען פארכאפט די קליידער - אינדוסטריע, און א דריטען פרייטאג איז מען ארויסגעקומען מיט אנהערע בלמ"ים.

און אין צוועק האבען דיזע אלע פארלייטרונגען געהאט — צו שפילען אויף די מידערינע געפיהלען פון דער ברייטער מאסע, און אזוי ארויפצוארבייטען א צירקולאציע. און באקומען א פעסטען באדען.

אבער פייער מוזען שטענדיג באצאהלען די, וועלכע פארקויפען זיך צום טייפעל. און דער וואס גראבט א גרוב מוז זיין דער ערשטער אין איהר אריינצופאלען.

דער "דזשעק קענאק" האט קרעגע ערקלערהרט די קאנאדער אידען, און עס זענען געווען די אידישע "ניוס - באים", וועלכע האבען פאר אנזו די קריעג געוואונגען.

מיט אן אכטצעהן חדשים פריהער איז עס געווען — אינ'ם חודש יולי פון יאהר 1917. אין "דזשעק קענאק" איז דאמאלס ערשינען איינע פון די שמציגסטע אנפאלען אויף אידען. וועלכעס האט איינגערודערט דעם באנצען אידישען קוואדמאל. אויפגעבראכט די אידען פון גאנץ קאנאדע, און די אידישע "ניוס - באים" האבען באשלאסען צו נעהמען שריט געגען דעם. אויף א באנייסטערטער פארזאמלונג, וועלכע זיי האבען דאמאלס אפגעהאלטען אין ציון איינסטיטוט האבען זיי באשלאסען נים צו פארקויפען די באטרעפענדע צייטונג. ביז וואנען זי וועט זיך נים עפענטליך ענטשול־דיגען און שוין אכטצעהן חדשים, ווי זיי האלטען זייער ווארט, און דיע־זער מיט זייערער און שטאלץ האט ענדליך געבראכט א זיעג.

אכטצעהן חדשים, ווי די אידישע "ניוס - באים" פארקויפען נים דעם "דזשעק קענאק", און יענע צייטונג האט זיך ענדליך געמוזט בויגען. פאר דער צייט האט זי געפרובירט די אטאקעס נאך מעהר פארשטארקערען, אבער ענדליך האט דארטען געזיעגט די קאסע. מען האט ענדליך געמוזט דארטען איינזעהן, אז אידען - שנאה כאצאהלט זיך נים.

דער רעדאקטאר א נעוויסער מר. דרייזלי האט געמוזט רעזיגנירען, און די צייטונג האט יעצט אנגענומען א נייע "פאליסי". אין דעם נומער פון דער וואך, וועלכער איז היינט ערשינען, געפינען מיר פאלגענדע ער־קלערונג פון דער דארטיגער רעדאקציע.

אין אנזער אויסגאבע פון דעם 7-טען יולי 1917, איז ערשיע־נען אן ארטיקעל וואס האט שטארק אנגערופען די שטעלונג פון די קאנאדער אידען צו דער מלחמה, וועלכעס האט פיעלע אויפגעבראכט. באטראכטענדיג עס כאכאמאהל, און אויספארשענדיג די זאך האבען מיר זיך איבערצייגט אז פיעלעס פון יענער קריטיק וואס מיר האבען דא־מאלס געמאכט, איז געווען א טעות, און אז מיר זענען באגאנגען אן עולה, און מיר ווילען זיך ביי דיעזען טעות נים האלטען. מיר דריקען דארום אויס אונזער באדויערען וואס אועלכע ערקלערונגען זענען געמאכט געווארען אין יענעם ארטיקעל, וואס האט גענעבען גרונד פאר דער גערעכטער קלאגע און מיר ציהען דארום צוריק יענע "סטייטמענטס".

דאס ווערט געזאגט יעצט, אכטצעהן חדשים שפעטער, ווייל די צייטונג איז דערצו געצוואונגען געווארען פון די אידישע "ניוס - באים", וועלכע האבען דיעזען קאפ אנגעפירט אזוי לאנג, אבוואהל ער האט טיקף אנגעריהרט זייערע קעשענעס.

וואס די מאטיוון פון יענער צייטונג זאל נים זיין, פאר אונז אבער איז דיעזע ערקלערונג א צופרידענשטעלענדע, ווייל וואס קען נאך זיין בעסער, ווי מען באשטראפט זיך אליין, ווען מען פאשט זיך אליין אויס, און דאס האבען מיר צו פארדאנקען אונזערע בראווע "ניוס - באים".

בראווא אידישע "ניוס - באים"!

די אידישע ארגאניזאציעס האבען אלע אינדארסירט ה. ווייגבערג'ס קאנדידאטור — וואס דענקט איהר יעצט מר. וואוטער?

געהט צום שטימקאסטען פריה, צו זיין זיכער, אז איהר וועט נים פארשפעטיגען.

די אידישע "ניוס - באים" האבען אויף איין אופן פארטיידיגט דעם אידישען כבוד. פארטיידיגט איהר אויף א ציוויטען אופן — העלפט ער־העהלען א אידישען פארטרעטער.

זייט נים קיין "סלעקערס" — שטימט ה. ווייגבערג אין וואוד פייער.

א קולטורעלע אונטערנעהמונג

פון ש. ראזענפעלד

חורבות אויף חורבות.

פון צווישען זיי וואמלען זיך אייג־ציגע שטריכען, פון אלע שטריכען אינ־איינעם — א קאפ מיט אן ענערגיש אי־דיש פנים. איהר קוקט איבער דעם קאפ און איהר בעמערקט ווי א בריאה שפראצט פון די חורבות ארויס ווי דיי וועלט פון דעם תהו ובהו.

דאס איז די עמבלעמע, דער סימ־באל פון דער נייער קולטור אונטערנעה־מונג — א אידיש קאמער טהעאטער.

ווארום אממעהרסטען פערוואנדלאזט אין דאס געביט פון טעאטער אין אונזער קולטור לעבען.

דאס גרעסטע האבען מיר געשאפען אויף'ן געביט פון ליטעראטור, דאס זוג־ציגסטע אויף'ן געביט פון טהעאטער.

אבר וואס? דאס וואלען טעאטער היסטאריקער אייך דערצעהלען. געווען דערצו סיבות אויסוועניגסטע, וועלכע האב־בען נים געלאזט שפראצען די זאמען, וואס זיינען דאך אויפגעגאנגען.

געווען אויך סבות אינווענינסטע, וואס האבען געשפיעלט נים קיין קלענערע ראלע ווי די אויסווענינסטע, די מעג־שען וואס האבען פערמאגט די נייטיגע מאס קולטור כדי נים בלויז צו שפיגען, נאר אויך צו שאפען שפילערייך, האבען געזוכט זייערע קרעפטען צו פערוועגרען אין דער נים אידישער וועלט, אויף דער נים אידישער ביהנע, וואו זיי האב־בען געפונען די רעכטע אפשאצונג. איז דאך אנגעבער בער קולטור איז אין אייראי־פעאישען זין, געגאנגען זוכען קולטור אין קונסט געגוס דארט, ביי נים אידען, און איז דאך אויך די קולטור פון דעם אי־דישען אמת'ען שוישפיעלער געווען נים קיין אידישע.

אט אזוי איז דער קנויל געוואקסען, די סבות האבען געבראכט געוויסע פאל־גען, און די פאלגען זיינען מיט דער צייט אליין אויף סבות געווארען. זאל דעם קנויל פארגאנדערקלייבען דער חיס־טאריקער.

אלע זעהען אבער פאקטען, און א פאקט איז עס: ביז חוינטיגען טאג איז דאס אידישע טעאטער פעלד בעדעקט מיט חורבות, חורבות פון אזוינע געביי־דען, וואס זיינען קיינמאל נים פערענ־דיגט געווארען. חורבות פון פונדא־מענטען בלויז, אויף וועלכע מען האט אויך נים געקאנט קיין פעסטע בגינים בויען. דער ווינר האט די ציגעל פאר־נאנדערגעוואהרען, צוזייהן און צו־שפריים זיינען זיי איבער גאר דער וועלט און צונויפגעהמען זיי אין בגין אין בין היינט זיינען נים געלונגען.

וואהרום פראבען דייטען שוין אין דעם פרט געמאכט געווארען, פונקט ווי אין די 80-ער יאהרען האט מען אנגעהויבען הערך ליטעראטור ארויסצושטופען דעם שונד וואס האט פארגומען אזא נחיסען פון דייטשען, רייגעם קולטורעטאם הארף מען לעגען דאך הויפט געוויכט, עדשט קומט דאס לערנען, קומט די שטודיען, און גרשט נאכדעם וועט מען קאנען ארטיי־לען וועגען דער אונטערגעהמונג, ווי וועי־גען יעדער אנדער טהעאטער, וואס איז בערעבענט פאר א ברייטער פובליקום.

דערפאר איז פריהער, ווי דעם ברייטען פובליקום נעהערט דאס ווארט דעם אי־דישען מעצענאט. נאר נים יענעם מע־צענאט דעם נרכן, וואס פערשטעהט צו לאזען זיך קאסטען אויף א צוים פארן בית עולם — ווארום וואס דען נאך דארף א איד? — נאר יענעם מעצענאט, וועלכער האט א זין פאר אידישע נאצ־אנאלע קולטור בעדערפענישען, פאר אי־דישען שאפען, פאר אידישע קונסט.

מען דארף דאך זיך נים נארען, ביי זיין פאלק זיינען קיין שום ווייטיגע קולי־טור אינסטיטוציעס נים געבייט געווא־רען, פון דער אויס, נים געוואקסען פון איינגעגעם זאפט בלויז. אדער רעגי־רונגען אדער פרייוואטע מעצענען האבען נים, ווייל עס האבען געבראכט פאר אזעלכע קולטור צווייפען. אידען האב־בען ביז איצט אפשר געוואוסט פון אזעל־כע חצורכות'ען אבער זיי נים געפיהלט, ווי נים איבער געלעבט אין ממילא נאר־נים געטהאן דערפאר.

דאס לעבען אונזערס ווערט איצט גע־ענדערט אין פיעל פרטים צום עהגערען, זאל אויך צום בעסערען קומען די עכ־ערונג אלע לעדיגע פלעצער זאלען איצט מיט קולטור זאמען פערזייהט ווערען — מיר וועלען נאר אין גיכען דאפעלט נוי־טיג האבען גייסטיגע קרעפטונג.

געוויס ווייסען מיר, אז מיר לעבען איצט אויבער זעהר א שווערע צייט, א קריזיס. מיר ווייסען אבער אויך, אז נראר אין שווערע צייטען פלעגען זיך אונ־זערע עלטערען צונויפזאמלען אהום זייערע גייסטיגע ברונגמע און פון דארט כחות געשעפט, כדי דעם ווייטען, שווע־רען וועג דורכצומאכען. נים איינמאל איז פון „דעם ביטערען זיסעם ארויס־געקומען.

זענען מיר דען נים קיין קינדער פון אונזערע עלטערען?

קאנען מיר דען בלייבען פון דערווייי־טען פון אזא ווייטיגער קולטור אונטער געהמונג?

(פעט. טאגבלאט)

דעם 1-טען יאנואר 1919 קענט איהר בלויז פארלירען א שטונדע פון אייער אר־בייט צו געהן שטימען, און געווינען קענט איהר העדי ווייגבערג'ן אלס אייער פאר־מרעטער אין סיטי האל, איז דאס נים ווערטה?

דער פריין פון דער געצטער מלחמה

אין געלד און לעבענס האט די מענשהייט אין דער לעצטער מלחמה בעצאהלט א פריין וואס איז גרעסער ווי דער פון אלע פריהערדיגע מלחמות צוזאמענגענומען.

פון דר. וואלפסאן.

צוויי חודערט ביליאן דאלאר (אין ציפערען 200.000.000.000$!) איז דער סך חכל פון די סומען וואס די יוניטעד סטייטס און די עלייס האבען בעצאהלט אין זייער לעצטען זעגדריבען האמ־ענען דייטשלאנד.

קיינמאל אין דער וועלט געשיכטע האט מען זיך גענויטיגט אין אזא ריעזיגע סומע אום אנצופיהרען א מלחמה וואס דויערט ווענינער פון 5 יאהר. אין דער געשיכטע פון אלע מלחמות, אנפאנגענדיג מיט די פון טרייענד יאהר צוריק בעפאר קריסטוס געבוירען, ביז צו דער רוסיש־יאפאנעזישער מלחמה אין 1905, — איז א צווייפעל צו מען האט נעדארפט האבען 200 ביליאן דאלאר זיי דורכצופיהרען.

די מלחמות פון דער פערגאנגענהייט וואס זיינען בעטראכט געווארען אלס דיע־יגע אונטערנעהמונגען זיינען ווי א טרא־פען פון ים. אין פערגלייך מיט דער מלחמה פון 1914—1918, אויסרעכענג־דיג אלע אלטען פון די מלחמות וואס זיינען געהעמפט געווארען אין די פע־ריאדען פון 1793 ביז 1905, זעהן מיר ווי אלארע אין דייטליכע סטאטיסטיקס, דאס די לאסטען האבען בעטראגען אזוי פיעל ווי $23,323,546,240. אין אנדע־רע ווערטער הייסט עס: די גרעסטע אין שווערסטע מלחמות אין פערלויף פון די לעצטע 112 יאהר האבען געקאסט ווענ־ער ווי איין אכטעל פון דער סומע וואס די מלחמה פון 1914—1918 האט אפ־געקאסט.

אין פערלויף פון יענער גאנצער פערי־אדע (פון 1793 ביז 1905) זיינען אין די מלחמות געווען ענגאזשירט תארגע 17 מיליאן סאלדאטען און דער ווערטליכער פערלוסט פון לעבענס האט בעטראגען עפעס מעהר ווי 5 מיליאן.

פערגלייכענדיג דאס מיט די פערלוס־טען פון דער לעצטער מלחמה פערלוירען, אלע יענע מלחמות זייער שווערע פערי־טונג און שרעקליכקייט, ווייל רוסלאנד'ס פערעפענטליכטע פערלוסט־ליסטע בלויז צייגט א פערלוסט פון 5 מיליאן מענשען, שוין נאר נים רעכענענדיג די פערלוסטע פון ואנדערע נאציאנען.

אין דער לעצטער מלחמה האבען אלע צדדים אויסגעשטעלט א צאהל פון אי־בער 58 מיליאן סאלדאטען, און דער פריין אין געלט וואס די מלחמה האט אפגעקאסט בלויז אין די ערשטע פיער יאהר ביז דעם 15טען דזשולאי 1918, האט בעטראגען עפעס וועניגער ווי 124 ביליאן דאלאר — דאס הייסט נאנאפע 117 מיליאן דאלאר האט די מלחמה גע־קאסט ווענען טאג יעדע נאציאן בעזונדער.

דער פריין פון דער מלחמה פון אמע־ריקאנער קאלאניסטען גענען ענגלאנד האט לויט די סטאטיסטיקס בעטראגען צוויי ביליאן דאלאר. די קאסטען פון דעם בורגער קריעג האבען בעטראגען מעהר ווי צוויי כאאל אזוי פיעל ווייניגער אמעריקא האט בעצאהלט אום צו געווי־נען איהר אונאבהענגיקייט. די אדמי־ניסטראציאן אין וואשינגטאן אין דאר־מאלסט אויפגעטרייסעלט געווארען ווי פון א שווערען דונער ווען זי האט ער־פאהרען דאס 5 ביליאן דאלאר זיינען בערשווענדעט געווארען אין דעם קאמף פון נאנזן-האלטען די יוניאן.

אין פערגלייך מיט דעם לעצטען קאר־פליקט, האט אמעריקא דאמאלס פערלו־רען 494 טויזענד מאן פון דער צאהל 2,791,600 וועלכע זיינען געווען אין דעם קאמף ענגאזשירט.

פון 1793 ביז 1815 האבען די מלחמות צווישען ענגלאנד און פראנקרייך אפגע־קאסט 6 ביליאן און 250 מיליאן דאלאר. די דריי יאהר מלחמה צווישען פראנק־רייך און רוסלאנד (פון 1812 ביז 1815) האט בעטראגען איבער 450 מיליאן דא־לאר.

נאפאלעאן'ס אמבציאן, אריינשלע־פענדיג ענגלאנד, סקאנדינאוועען, טערקיי, עסטרייך, רוסלאנד און איטאליען האט אפגעקאסט וועניגער ווי צוויי ביליאן דאלאר וועהרענד דער פראנקרייך-פרייס־שער קאנפליקט האט אפגעקאסט איבער צוויי און א האלב ביליאן דאלאר, אין 1898 האבען די פרייזען פון מלחמה שוין איבעסעל גענומען שטייגען און אין יאהר מלחמה צווישען די יוניטעד סטייטס און שפאניען האט אפגעקאסט א ביליאן און 165 מיליאן דאלאר. רוסלאנד'ס אין יאר־פאנ'ם שטרייט אין 5—1904 האט שוין אבגעקאסט 2 ביליאן און 500 מיליאן דאלאר.

א פעריאדע פון 9 יאהר אין דורכגע־נאנגען אהן וויטערע ערענסטע קאנפליק־טען מיט ערענסטע רעזולטאטען צווישען נאציאנען — ביז 1914. שוין דאמאלס האט מען געזעהן אז די פרייזען פון מלחמה האבען שטופענדווייז געשטיגען, אבער יעצט האט מען זיך שוין אין דעם ענגרי איבערצייגט פון די ציפערען פון די מלחמה קאסטען, מיט דער צייט שיינט עס וועט דיעזער "אינטערעסאנטער" אר־טיקעל נאך טייערער ווערען.

ווען איינעם זאל זיך למשל פערגלוס־טען אויסצורעכענען פאר טשעקאווענס וויפיעל מלחמה־לעד, אזעלכע ווי די פון דער פערנאנגענהייט, מען וואלט געקענט מאכען פאר דעם פריין פון 260 ביליאן דאלאר, וועט ער מוזען בלויז א־פון מחאה אין די געשיכטע ביכער פון מלחמה.

הארפער'ס "פאלטען ווערטער בוך" ("דיקשאנערי אף פעמטס"), למשל, צו זאמענגעהמענדיג די ווערטס "בעריכט טעסטע מלחמות", אנפאנגענדיג מיט דעם טראיאן קריעג אין 1193 בעפאר קריסטוס ביז צו דער צייט פון דער דע־וואלוציאן פון אמעריקאנער קאלאניסטען גענען ענגלאנד אין 1775, — דיעזער בוך זאגט, אז אועלכע מלחמות זיינען פארנעקומען נאכצו 37...

דער נאנצער סך־הכל פון די מלחמ־תען פון 1793 ביז 1905 צוזאמען מיט די מאסטען פון דער אמעריקאנער רעוואלוציאן, בעטרעפט 25 ביליאן דאלאר, דיעזע סומע איז אומעפעהר אויס אכטעל פון דעם ווירקליכען פריין פון דער יעצטיגער מלחמה, און ער לאזט אי־בער א באלאנס פון 175 ביליאן דאלאר. געהמט די 37 מלחמות וואס זיינען פארנעקומען אין די פעריאדען פון 1193 ביז 1775 אין פערטיילט פאר זיי דעם באלאנס פון 175 ביליאן דאלאר. זאג אויך וועט געפינען אז אויף יעדער איינציגער מלחמה וועט אויספאלען א סומע פון בערך ביער אין א האלב ביליאן דאלאר; אבער אז זי זאל האבען אזוי פיעל געקאסט אין דאר אן אנמעליב־ווייט.

און דאך ביי דעם גאנצען דיעזען פריין אין גערד, איז אלעס קיין אין אונבעדייטענד ווען מען נעהמט דאס פערגליכען מיט די פערליסטע פון לעבען — אויף וויפיעל אזא רעכנונג איז בכלל עפעס געמאכט ווערען.

ביז דעם 31טען אגטאבער האבען די דייטשע פערליסטען, לויט דעם בערלי־נער "פארווערטס", בעטראגען מארגע 4 מיליאן, פון די יוניטען 1.580.000 גע־טויטעט געווארען אין שלאכט, איבער צוויי מיליאן זיינען פערוואונדעט גע־ווארען און די איבעריגע פעהלען אדער זיינען פרינגען געפאנגענע.

די ענגלישע ליסטע וואס איז אפיציעל פערעפענטליכט געווארען לעצטע וואך, צייגט דאס דער סך הכל פון ענגלאנד'ס פערליסטע בעטרעפט 3,049,991. פון די זיינען 658,665 געטויטעט געווארען, צוויי מיליאן זיינען פערוואונדעט געווא־רען, און איבער 359 טויזענד פעהלען אדער זיינען אין געפאנגענשאפט.

דער סך הכל פון די אמעריקאנער פער־ליסטע איז 262,723, 58,478 פון די זיי־נען געטויטעט.

בראנקרייך האט איהר פערלוסט לוים־טע נאך פארלויפיג נים פערעפענטליכט, אבער עס ווערט בעטראכט אלס נאנזו־וואהרשיינליך. אז זי איבערשטייגט די פון ענגלאנד. ווען מען זאל צוזאמענדיג בענען די אפיציעלע ציפערען פון די ליס־טע פון בעלגיען, איטאליען, עסטרייך, טערקיי און די קלענערע נאציאנען, וועל־בע האבען זיך בעטיליגט אין דיעזער מלחמה, וועט די צאהל זיין גרעסער פון 5 מיליאן — א צאהל וואס איז אזוי גרויס ווי די גאנצע בעפעלקערונג פון דייטשער נויארק.

5 טויזענט טויטע אין 20 טוי־זענט פארוואונדעטע איז מא־ראנטאס חלק

ביי דער איצטיגער געלעגענהייט ווען דאס יאהר 1918 האלט שוין פיים ענדע און עס ווערען געמאכט די פארשיע דענע סך הכלים אין אויף פארעפענטליכט געווארען דער סך הכל וויפיעל די מלחמה האט אפגעקאסט טארקיע. די ציפערען באוויזען דאס די מלחמה האט אפגע־קאסט טארקיע ביז 25 טויזענד מעפשען דערפון זיינען איבער פינף טויזענד גע־טייטעט געווארען און די איבעריגע פאר וואונדעטע.

אלעס צוזאמען האט טארקיע געגע־בען ארום 55 טויזענד סאלדאטען.

וואס אנבעלאנגט געלד, פאר דער מלחמה האט טארקיע בייגעשטייערט ביז דרייסיג מיליאן דאלאר צו פארשיע דענע פאנדען. עס ווערט אויף אנגע־ווייזען דאס אין דיעזער היזיכט האט טארקיע געגעבען צוזאנציג מאל אזוי פיעל וויפיעל מאנטדאל.

פארגרעסערט די באפעלקערונג

צווישען אנדערע ציפערען ווערט אויך אנגעוויזען דאס אין יאהר 1918 איז די טארקישע באפעלקערונג געוואל־סען. מיט ארום פופציג טויזענד איינ־וואוינער, טראצדעם וואס די צאהל פון געבורטען און חתונות איז פיעל געפאר־לען און די צאהל טויטע איז פיעל הע־כער געווען ווי אין לעצטען יאהר.

וואלטען די אידישע קינ־דערלאך פון סקוהל גע־דארפט סטרייקען ווען הערי ווייגבערג'ן אלס אייער פאר־מרעטער אין סיטי האל איז דאס נים ווערטה?

מענות צו טאראנטא

א איד א נודניק פון קוויבעקער גובערניע מאכט א יאדע קיין טאראנטא אין פאדרט אוועק מיט א פעקעל קשיות און טענות

פון א. אלמי

8-טע טענה

שטילקייט

איך שטעל אייך אן אולטימאטום, טאראנטער בירגער, אדער שאפט אפ אייער אינג סטריט אדער העבט מיר אויף פיהרען אהין, ווען איך קום צו אייך אויף בעזוך.

גוואלד, נאר וואס פיהרט איהר מיר אויף אינג סטריט? ווער דארף אינג סטריט? וואס נעהט מיר אן אינג סטריט? געסומען קיין טאראנטא, רעד איך זיך ארויס פאר איינעם:

— ווי שטיל ביי אייך אין, ווי אויף א בית-עולם!

— שטיל? — נים יענער אויף מיר א נלאץ די אוינען — אויף אינג סטריט זענט איהר שוין געווען? ה א? נישט געווען מסתמא? הא?

— נישט געווען! — שטאמעל איך — וואס אין דען אינג סטריט?

— אינג סטריט? ! — לאכט ער זיך פאנאנדער — אינג סטריט פרעגט איהר? איהר ווייסט נישט וואס אינג סטריט איז? ! ....

— ניין, — ווער איך דערשראקען — כ'ווייס נישט..

— כי-כי — פערקויכט ער זיך — אינג סטריט! אוי, אינג סטריט! אין קליינינגקייט אינג סטריט! אינג סטריט איז טומעלדינער פון ניו-יארק, ענגער... פון וואס? הא, פון וואס? דארט וועט איהר שוין נישט זאגען, אז טאראנטא איז שטיל... שפיעלט זיך מיט אינג סטריט... שפעטער בין איך געווען אין אפיס פון "זשורנאל", "ווי געפעלט אייך אונ־זער שטעלטעל?" פרעגט מיך דער רע־דאקטאר.

— א פיין שטעלטעל, נאר א שטילס!

— כאפ איך זיך ארויס.

— א שטילס? — צולאכט זיך דער רעדאקטאר — דזשעניטאר! נים ער א געשריי (דער דזשעניטאר קומט אריין). שעגל, דזשעניטאר פיהר איהם ארויס אויף אינג סטריט!

— שוין געווען! — כעט איך זיך.

אבער דער דזשעניטאר גיט מיך א כאפ און טראגט מיך ארויס אויף אינג סטריט.

— נו, א שטילע שטאלט? — רייבט ער זיך מיט מיר — הא? — שרייט ער מיר אין אויער ארויס — הא, ס'א אינג סטריטעל!

— גענוג שוין! בעט איך זיך ביים דזשעניטאר, אבשטעהענדיג צוויי שטוג דען אויף אינג סטריט.

— נישט גענוג! — בייזערט ער זיך און האלט מיך צו מיט בייד הענט, אז כ'זאל נישט אנטלויפען, מיר'ן אייך ווייזען שטיל! איהר'ט שוין נישט זאגען, אז טאראנטא איז א שטילע שטאלט!

זייענדיג צו נאסט ביי לאנדלייט, האב איך שוין געענטפערט דיפלאמאטיש:

— א פייגע שטאלט, א שעהנע שטאלט, נאר... המ... אביסעל טויטליך.

טויטליך? ט—ו—י—ט—ל—י—ך!

— האט די נאנצע פאמיליע א טאנץ גע־סון — נישט געווען נאר אויף אינג סטריט?... נישט געווען...

א איד א נודניק פון קוויבעקער גובערניע מאכט א יאדע קיין טאראנטא אין פאדרט אוועק מיט א פעקעל קשיות און טענות

פון "זשורנאל", "ווי געפעלט אייך אונ־זער שטעלטעל?" פרעגט מיך דער רע־דאקטאר.

— א פיין שטעלטעל, נאר א שטילס!

— כאפ איך זיך ארויס.

— א שטילס? — צולאכט זיך דער רעדאקטאר — דזשעניטאר! נים ער א געשריי (דער דזשעניטאר קומט אריין). שעגל, דזשעניטאר פיהר איהם ארויס אויף אינג סטריט!

— שוין געווען! — כעט איך זיך.

אבער דער דזשעניטאר גיט מיך א כאפ און טראגט מיך ארויס אויף אינג סטריט.

— נו, א שטילע שטאלט? — רייבט ער זיך מיט מיר — הא? — שרייט ער מיר אין אויער ארויס — הא, ס'א אינג סטריטעל!

— גענוג שוין! בעט איך זיך ביים דזשעניטאר, אבשטעהענדיג צוויי שטוג דען אויף אינג סטריט.

— נישט גענוג! — בייזערט ער זיך און האלט מיך צו מיט בייד הענט, אז כ'זאל נישט אנטלויפען, מיר'ן אייך ווייזען שטיל! איהר'ט שוין נישט זאגען, אז טאראנטא איז א שטילע שטאלט!

זייענדיג צו נאסט ביי לאנדלייט, האב איך שוין געענטפערט דיפלאמאטיש:

— א פייגע שטאלט, א שעהנע שטאלט, נאר... המ... אביסעל טויטליך.

טויטליך? ט—ו—י—ט—ל—י—ך!

— האט די נאנצע פאמיליע א טאנץ גע־סון — נישט געווען נאר אויף אינג סטריט?... נישט געווען...

א איד א נודניק פון קוויבעקער גובערניע מאכט א יאדע קיין טאראנטא אין פאדרט אוועק מיט א פעקעל קשיות און טענות

פון א. אלמי

8-טע טענה

שטילקייט

איך שטעל אייך אן אולטימאטום, טאראנטער בירגער, אדער שאפט אפ אייער אינג סטריט אדער העבט מיר אויף פיהרען אהין, ווען איך קום צו אייך אויף בעזוך.

גוואלד, נאר וואס פיהרט איהר מיר אויף אינג סטריט? ווער דארף אינג סטריט? וואס נעהט מיר אן אינג סטריט?

געסומען קיין טאראנטא, רעד איך זיך ארויס פאר איינעם:

— ווי שטיל ביי אייך אין, ווי אויף א בית-עולם!

— שטיל? — נים יענער אויף מיר א נלאץ די אוינען — אויף אינג סטריט זענט איהר שוין געווען? ה א? נישט געווען מסתמא? הא?

— נישט געווען! — שטאמעל איך — וואס אין דען אינג סטריט?

— אינג סטריט? ! — לאכט ער זיך פאנאנדער — אינג סטריט פרעגט איהר? איהר ווייסט נישט וואס אינג סטריט איז? ! ....

— ניין, — ווער איך דערשראקען — כ'ווייס נישט..

— כי-כי — פערקויכט ער זיך — אינג סטריט! אוי, אינג סטריט! אין קליינינגקייט אינג סטריט! אינג סטריט איז טומעלדינער פון ניו-יארק, ענגער... פון וואס? הא, פון וואס? דארט וועט איהר שוין נישט זאגען, אז טאראנטא איז שטיל... שפיעלט זיך מיט אינג סטריט... שפעטער בין איך געווען אין אפיס